

DIN LUMEA BASMELOR

Ediție îngrijită și prefatăă
de I.Oprișan

Editura Saeculum I.O.
București – 2021

Tabla de materii

<i>Poveștile unui consătean al lui Slavici (I. Oprișan)</i>	5
<i>Notă asupra ediției (I. Oprișan)</i>	17
Crăișorul Șarpilor	19
Împărăteasa furată	49
Ce n-a fost și nu va fi	71
Pipăruș Petru	79
Cenușotca	99
Pădurețul	119
Fata de împărat cu stea în frunte	141
Ducipal și Răitărică	161
Ginerele dracului	171
Făt Frumos și Mândra Lumii	193

Poveștile unui consătean al lui Slavici

Șiria Transilvaniei, sat vestit și podgorie, a dat literaturii române, pe lângă Ion Slavici, încă două figuri proeminente, pe Ion Rusu Șirianu și pe Iuliu Traian Mera.

Din păcate, cel de pe urmă, mort timpuriu (1861-1909), la doar 48 de ani, deși a desfășurat o intensă activitate publică și a lăsat destule scrieri (multe încă nestrânse în volume) e aproape necunoscut.

De fapt, de origine moldovean, după tatăl său, preot, care provenea din Nordul „țării” răsăritene, iar după mama probabil localnică, șirian, viitorul scriitor a realizat un fel de sinteză între Estul și Vestul viitoarei României Mari.

Sinteza națională s-a desăvârșit ulterior prin urmarea cursurilor liceale în Banat (la Timișoara) și în Sudul Transilvaniei (la Brașov).

Viena, unde studiază medicina, îl plasează într-un mediu care reunea studenți din toate ținuturile țării.

În plus, cele șapte limbi pe care le stăpânea au revărsat în graiul său, întregindu-l, ceea ce viitorul „doctor” (medic) considera că trebuie primit, ca necesar, în limba de-acasă.

Nu din basme, vom afla ce fel vorbea în mod real și cât de perfect stăpânea româna I.T.Mera, ci îndeosebi din volumul de excepție *Din țări străine*, Arad, 1911, publicat de R.Ciorogariu.

Secretar și ulterior președinte al societății literare „România Jună” din Viena, conducător al revistelor „Urzica” și „Pipărușa” și inițiator al *Almanahului*, din care n-a reușit să publice decât volumul I (1883), important, între altele, nu numai datorită colaborării lui Alecsandri, Slavici, Creangă, Sbiera, N.Teclu și a altor personalități; dar mai ales pentru includerea în sumarul lui a *Luceafărului* lui M.Eminescu, I.T.Mera a fost apreciat, între alții, de mentorul din umbră al „Societății”, Titu Maiorescu, care l-a atras să publice în paginile „Convorbirilor literare”. Cu atât mai mult, cu cât, el ținuse la „Societate” comunicarea *Scriitorii de la Junimea (Caracteristică)* (1882) și a fost unul dintre cei mai fervenți susținători și apărători în spațiul transilvan a direcției Junimiste.

Legătura aceasta peste granițele vremelnice ale provinciilor românești întreținută de președintele Societății „România Jună” se străvede, între altele, și din epistola datată „29 iunie 1883”, expediată de I.T.Mera lui Iacob Negruzzi, din care extragem câteva fragmente: „Vă rog, Stimate Domnule, de un sfat pentru Societatea «România Jună», al cărei president sunt. Întreprinderea «Almanachului», la a cărei realizare ați binevoit și D-voastră a lucra în măsură însemnată, a avut un rezultat, care a trecut peste toate așteptările noastre... Dorința noastră este de a edita în fiecare an câte un nou număr din «Almanach»... Realizarea acestei dorințe a noastre depinde de la împrejurarea, dacă distinșii scriitori români ne vor da

și pe viitor concursul... Aceasta este întrebarea la care vă rog foarte mult să-mi răspundeți și în privința căreia am scris și D-lui Maiorescu... Pașii ce vom face vor depinde de la răspunsul D-voastră și a[l] D-lui Maiorescu“.

Din păcate, *Almanachul* II a apărut abia în 1888, când I.T.Mera nu mai era student, funcționând ca medic la Karlsbad (Curlovi Vari).

În paralel însă, cu studiile universitare, tânărul Mera a început să publice în paginile *Familiei* poezii – neadunate până acum în volum – și proză, mai ales basme, atât în revista orădeană, cât și în *Convorbiri literare*, *Tribuna* din Sibiu, la a cărei înființare a pus umărul, la *Tribuna poporului* (Arad), *Telegraful român*, *Foaia ilustrată* (Sibiu) ș.a.

Un rol important a avut medicul I.T.Mera în mișcarea memorandistă, de recunoaștere a drepturilor românilor spre a trăi liberi în țara lor și nu sub cnutul celei mai cumplite asupriri ungurești, supuși permanent deznaționalizării și lipsiți de cele mai elementare drepturi cetățenești, sociale.

Anchetat, ca unul dintre conducătorii mișcării, judecat între cei 25 de capi ai *Memorandumului*, având personal ca avocat apărător pe G.Dobrin, în ziua de 7 mai 1884 (stil vechi), el scapă de închisoare, la care au fost condamnați doar 14 membri ai Comitetului central al Partidului Național Român.

Dar lupta pentru dreptate a memorandiștilor a stârnit largi ecouri în România liberă și în toată lumea. Amintim între altele „mitingul de la Oxford, prezidat de filologul și romanistul W.R.Morphill“ și mai ales atitudinea lui George Clemenceau, care publică în ziarul *La Justice* articolul *Lupta de rase*, „în care, după ce face un istoric al luptei de eliberare

națională a românilor din Transilvania, se pune chezaș pentru adevărul luptei lor“ (Cf. *Istoria României în date*, București, 1971, p.264).

Dar dacă Iuliu Traian Mera a scăpat de închisoare în 1894, încât a putut să-și definitiveze cartea vieții lui *Din lumea basmelor*, Editura Minerva, București, 1906, 286 p., 87 ilustrații realizate de pictorul Rolla Pikarski, el n-a putut supraviețui celei de a treia operații de cancer și a decedat pe data de 24 august 1909. Trupul neînsuflețit i-a fost adus de la Viena cu trenul și înmormântat la Șiria. Mai trăia la acea dată mama sa și o soră.

*

Întrucât opera sa literară nu a fost adunată niciodată din periodice și poate din manuscrisele sale din străinătate (unde a funcționat până la neașteptatul său sfârșit) și de asemenea de la Șiria, nu putem întreprinde deocamdată analiza creației sale artistice în ansamblul ei.

Din același motiv nu putem să ne pronunțăm definitiv nici asupra prozei lui cu alură de basm, deoarece nu știm, iarăși, dacă a mai scris sau a mai publicat și alte povești (basme) sau a mai lăsat altele în manuscris.

De fapt, nici o analiză de până acum nu a fost realizată în perspectiva integralității operei sale, care își așteaptă cercetătorul s-o adune și s-o scoată la lumină.

În schimb, putem să prezentăm cea mai importantă lucrare a sa, *Din lumea basmelor*, pentru care el l-a împu-ternicit, în 1903, pe George Coșbuc s-o publice la București, plătind probabil, fără zgârcenie, spre a fi însoțită de foarte multe ilustrații, de unul dintre cei mai cunoscuți pe atunci

pictor specializat în acest domeniu, angajat al Institutului de Arte Grafice „Minerva“, Witold Rolla Pikarski, de origine poloneză, născut în 1857 la Smolensk, pe Nipru, mort la 21 octombrie 1909, înmormântat la Cernica.

Poate și de aceea a trebuit să treacă trei ani până la apariția volumului, în 1906.

Primele basme ale lui I.T.Mera au fost publicate în paginile *Convorbirilor literare: Crăișorul șerpilor* (1882, nr.16, p.205-218) și *Împărăteasa furată* (1883, nr.17, p.161-169). Tot în *Convorbiri literare* s-a publicat *Fata de împărat cu stea în frunte* (1886, nr.20, p.393-406) și ultimul text din culegere: *Făt-Frumos și Mândra Lumii* (1895, nr.29, 637-656).

Imediat după textele din *Convorbiri literare* au apărut următoarele trei basme în *Tribuna* din Sibiu, respectiv: *Ce n-a fost și nu va fi*, trasă și în volum separat (BAR: I 391288), 1884; ed. II, 1885; *Pipăruș Petru* (BAR: I 391279), ed. I, 1884; ed. II, 1885; și *Cenușotcă* (BAR: I 391274) o singură ediție. Toate trei volumele în colecția „Biblioteca populară a «Tribunei»“, nr.3, 4 și, respectiv, 19.

Despre celelalte trei texte: *Pădurețul*, *Ducipal și Răitărică* și *Ginerele Dracului* nu am aflat deocamdată în ce reviste au fost publicate – dacă vor fi fost publicate și nu au apărut direct în volumul din 1906.

Dincolo însă de lungul timp ce a trecut de la apariția primelor texte în *Convorbiri literare* și în celelalte publicații (sau independent, în seria „Biblioteca populară a «Tribunei»“) precum și de la împuternicirea dată lui Coșbuc de a face demersurile necesare în vederea tipăririi volumului, cartea lui Iuliu Traian Mera a avut un mare succes de public.

Prima cronică de prețuire a lucrării, scrisă de Gh. Dumbravă, la îndemnul lui G.Coșbuc și Ilarie Chandi, a apărut pe data de 17 decembrie 1906, în „Viața literară“, din București (nr.51, p.1).

Autorul e pus de cronicar alături de Ion Creangă, M.Eminescu, Ion Slavici și Miron Pompiliu în rândul „numelor scumpe“ „cu merite în smulgerea basmelor din ghearele uitării“, ca un „bun și spiritual prozator“.

Încă mai frumos e articolul semnat I.D.[Duma] în paginile revistei „Luceafărul“ (VI, nr. 6, 15 martie 1907, Sibiu), intitulat: „Notițe bibliografice“, pe care îl reproducem integral:

„De multă vreme nu ne-a fost dat să citim lungile, înfloritele noastre povești spuse atât de bine, atât de credincios spiritului popular, ca în cartea dlui I.T.Mera. Din cât se publică astăzi la noi, în direcția aceasta, doar basmele dlui V.Caraivan dacă sunt la înălțimea celor povestite de bătrânii «uncheași sfătoși».

Iar dl. Mera face parte din vechea școală de folclor[iști] cu dragoste, cu pietate față de creațiile geniale izvorâte din fantezia poporului. D-sa e bărbat cu școală literară temeinică, și-a publicat, la început, poveștile în «Convorbiri literare», alături de Creangă, Slavici, Ispirescu, T.V. Stefanelli și alții. Tovărășia acestora ar ajunge singură să dovedească valoarea colecției scoase numai acum.

De fapt «lumea aceasta a basmelor» și-a păstrat, în mare măsură, toată frăgezimea, toată naivitatea și spontaneitatea originală. Ici colo întâlnim și acele caracteristice părți sentențioase și fataliste, pe care le auzim din gura povestașilor bătrâni, și acele fraze stereotipe cu care încep basmele noastre,

și acele versuri nelipsite, cu care se leagă atenția ascultătorilor – cu mici schimbări, bineînțeles. Și, în urmă, câte un frumos cuvânt dialectal, câte o imagine locală dau colecției dlui Mera un farmec deosebit: oamenii maturi vor citi-o cu aproape tot atâta plăcere ca și copiii, fără să amintesc interesul ei filologic.

Dl. Rolla Pikarski, cunoscut în toată România după copertele volumelor apărute la «Minerva», a împodobit cartea aceasta cu 87 [corect 90+coperta] de ilustrații originale. Pentru că a izbutit să prindă în chipuri figurile atât de puțin lămurite din poveștile noastre, i s-au adus laude; asemenea i s-au arătat și unele greșeli, mai ales defectul de competență, că prea e încărcat. Acestor observații ne alăturăm și noi.“

Buna primire de presă a lucrării este încununată de propunerea ei la Premiul „Năsturel“, alături de alte 19 lucrări, între care *În lumea dreptății*, de I.Al.Brătescu-Voinești, *Mormântul unui copil*, de M.Sadoveanu, *Două neamuri*, de C.Sandu Aldea ș.a., prin următoarea recomandare, rostită de D.C.Olănescu, vicepreședintele Academiei Române: „*Din lumea basmelor* a dlui Mera cuprinde 10 basme, însoțite de ilustrațiuni. Povestirea acestei scrieri este fermecătoare și naivă, precum se cuvine genului literar întreprins de dl. Mera, iar limba ei aleasă și în adevăr populară, fără neologisme. Autorul, observă d-l. referent, captivă chiar pe cetitorii cunoscători ai basmelor sale.

Cartea întrunind pe deplin calitățile povestitorilor populari de basme este propusă spre premieră.“

Raportul în vederea premierii, alcătuit de I.Caragiani, relevă mai bine decât toți recenzații anteriori și posteriori calitățile textelor.